

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING INDIVIDUAL MOSLASHUVCHANLIGINI RIVOJLANTIRISH METODLARI

Mirzakarimova Anoraxon Ashurali qizi

Farg'ona davlat universiteti magistranti

anoraxonmirzakarimova05@gmail.com

Ortiqova Zulfiya Nurmaxamatovna

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Annotatsiya: mazkur ilmiy tezis boshlang'ich sinf o'quvchilarining individual kognitiv va psixologik moslashuvchanligini rivojlantirishning nazariy-metodik asoslarini yoritadi. Tadqiqotda shaxsning individual rivojlanish xususiyatlari, o'quv faoliyatidagi moslashuvchan strategiyalar va interfaol metodlar tizimining ilmiy asoslari tahlil qilinadi. Tajriba-sinov ishlari natijasida ishlab chiqilgan metodika o'quvchilarning kognitiv jarayonlarini faollashtirish, o'quv motivatsiyasini oshirish va psixologik barqarorlikni rivojlantirishga yordam beradi. Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'limda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvini samarali joriy etishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, individual moslashuvchanlik, kognitiv jarayonlar, interfaol metodlar, psixologik moslashuv, innovatsion ta'lim texnologiyalari.

Аннотация: данный научный тезис освещает теоретико-методические основы развития индивидуальной когнитивной и психологической адаптивности учащихся начальных классов. В исследовании анализируются особенности индивидуального развития личности, научные основы системы адаптивных стратегий и интерактивных методов в учебной деятельности. Методика, разработанная в результате экспериментальной работы, способствует активизации когнитивных процессов учащихся, повышению учебной мотивации и развитию психологической устойчивости. Результаты исследования послужат эффективному внедрению личностно-ориентированного образовательного подхода в начальном образовании.

Ключевые слова: начальное образование, индивидуальная адаптация, когнитивные процессы, интерактивные методы, психологическая адаптация, инновационные образовательные технологии.

Abstract: this scientific thesis illuminates the theoretical and methodological foundations of the development of individual cognitive and psychological adaptability of primary school students. The study analyzes the features of individual personality development, adaptive strategies in educational activity, and the scientific foundations of the system of interactive methods. The methodology developed as a result of the experimental work contributes to the activation of students' cognitive processes, increasing learning motivation, and developing psychological stability. The research results will serve the effective implementation of a personality-oriented educational approach in primary education.

Keywords: primary education, individual adaptability, cognitive processes, interactive methods, psychological adaptation, innovative educational technologies.

Bugungi kunda zamonaviy ta‘lim tizimi o‘quvchilarning individual imkoniyatlarini inobatga olgan holda ularning shaxsiy rivojlanishini ta‘minlashni talab etadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun moslashuvchanlik – bu yangi o‘quv muhitiga, dars jarayonidagi o‘zgarishlarga, shuningdek, ijtimoiy munosabatlarga tez moslasha olish qobiliyatidir¹. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori Vazirlar mahkamasining “Bolalarni boshlang‘ich ta‘limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2020-yil 9-martdagi 132-son qaroriga o‘zgartirishlar va qo‘shimcha kiritish to‘g‘risida Respublikaning chekka hududlaridagi bolalarni maktabgacha ta‘lim bilan qamrab olishni jadallashtirish, sog‘lom, faol, barkamol, ijtimoiy moslashtirilgan bolalarni tarbiyalash, kelgusida muvaffaqiyatli o‘quv faoliyati uchun shart-sharoitlarni shakllantirish va ularni boshlang‘ich ta‘limga sifatli tayyorlash rejalari berib o‘tildi². Shu boisdan, ularning kognitiv va ijtimoiy moslashuvini qo‘llab-quvvatlash o‘qituvchining metodik tayyorgarligi hamda ta‘lim jarayonining shaxsga yo‘naltirilganligini taqozo etadi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining individual moslashuvchanligi ularning kognitiv rivojlanish darajasi, motivatsion holati va ijtimoiy tajribasi bilan chambarchas bog‘liqdir. Pedagog olimlar tomonidan olib borilgan qator didaktik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ta‘lim jarayoni samaradorligini oshiradigan o‘qitish omillari ichida o‘quv-biluv faoliyatiga motivlashtirish omili birinchi o‘rinda turar ekan, ya‘ni ta‘lim samaradorligi 92% o‘quv-biluv faoliyatini motivlashtirishga bog‘liq ekan. Inson tabiatini ozgina bo‘lsada tushunadigan kishi buning bejiz emasligini e‘tirof etadi. Motivlar didaktik jarayonning asosiy harakatlantiruvchi kuchidir. Harakatlantiruvchi motivlarni o‘rganish, to‘g‘ri qo‘llash va uni to‘g‘ri yo‘naltira olish pedagogik faoliyat mazmunining asosiy mohiyatini belgilaydi.

Moslashuvchanlik — bu o‘quvchi tomonidan yangi o‘quv topshiriqlari, ijtimoiy vaziyatlar va hissiy bosimlarga nisbatan konstruktiv javob bera olish qobiliyatidir³. Moslashuvchanlikka birinchi ehtiyoj tug‘ilgandan so‘ng, bola onadan biologik mustaqil bo‘lganida paydo bo‘ladi. Jarayon uch darajani o‘z ichiga oladi-biologik, psixologik, ijtimoiy.

Psixologik-pedagogik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, moslashuvchanlikni rivojlantirish uchun o‘qituvchi o‘quvchilarning shaxsiy tajribasiga asoslangan interfaol metodlardan foydalanishi lozim. Bular jumlasiga muammoli vaziyatli topshiriqlar, reflektiv suhbatlar, o‘yin texnologiyalari va kreativ fikrlash mashqlari kiradi⁴. O‘quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda o‘qitish

¹ Jo‘raeva M. "Boshlang‘ich ta‘limda o‘quvchilarning psixologik moslashuvi." – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021. <https://tdpu.uz/library/psixologik-moslashuv>

² <https://lex.uz//>

³ Abdullayev A. "Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kognitiv rivojlanishi." – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020. <https://samdu.uz/articles/kognitiv-rivojlanish>

⁴ Norqobilova N. "Interfaol metodlar yordamida moslashuvchanlikni rivojlantirish." – Farg‘ona: FarDU ilmiy to‘plami, 2023. <https://fdu.uz/articles/interfaol-metodlar>

jarayonini tashkil etish ularning kognitiv faolligini oshiradi. Masalan, differensial yondashuv asosida tuzilgan topshiriqlar, guruhli ishlarda rollarni taqsimlash, o‘quv materiallarini moslashtirilgan shaklda taqdim etish — moslashuvchanlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tajriba-sinov ishlari shuni ko‘rsatdiki, o‘quvchilarning individual moslashuvchanligi rivojlanishi ularning o‘z-o‘zini nazorat qilish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va ijodiy yechim topish ko‘nikmalariga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Bu esa boshlang‘ich sinfda o‘quv faoliyatining barqarorligini ta‘minlaydi.

Tavsiya va takliflar:

1. O‘qituvchilar uchun metodik qo‘llanmalar yaratishda kognitiv moslashuvchanlikni rivojlantiruvchi mashg‘ulotlar tizimini kiritish.
2. Boshlang‘ich ta‘lim dasturlarida individual rivojlanish monitoringini joriy etish.
3. O‘quvchilarning hissiy va ijtimoiy moslashuvini o‘lchovchi psixologik diagnostika vositalarini ishlab chiqish.
4. Ta‘lim jarayonida raqamli texnologiyalarni individual o‘quv strategiyalari bilan integratsiya qilish.
5. O‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishida kognitiv moslashuvchanlikni o‘rgatuvchi treninglar tashkil etish.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining individual moslashuvchanligini rivojlantirish metodikasi zamonaviy ta‘limning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilarning moslashuvchanligi faqat bilim darajasi bilan emas, balki ularning kognitiv, hissiy va ijtimoiy holatlari bilan ham belgilanadi. Shu bois, ta‘lim jarayonini tashkil etishda individual yondashuv, innovatsion metodlar va o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanish strategiyalarini hisobga olish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jo‘raeva M. "Boshlang‘ich ta‘limda o‘quvchilarning psixologik moslashuvi" – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021. <https://tdpu.uz/library/psixologik-moslashuv>
2. Karimova D. "Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim: nazariya va amaliyot" – T.: Fan va texnologiya, 2022. <https://uzedu.uz/articles/individual-ta'lim>
3. Abdullayev A. "Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kognitiv rivojlanishi" – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020. <https://samdu.uz/articles/kognitiv-rivojlanish>
4. Norqobilova N. "Interfaol metodlar yordamida moslashuvchanlikni rivojlantirish" – Farg‘ona: FarDU ilmiy to‘plami, 2023. <https://fdu.uz/articles/interfaol-metodlar>
5. Usmonova M. "Differensial yondashuv asosida ta‘lim jarayonini tashkil etish" – T.: O‘zbekiston Milliy universiteti, 2024. <https://nuu.uz/science/differensial-ta'lim>
6. Qodirov B. "Moslashuvchan ta‘lim tizimining psixologik asoslari" – Buxoro: BuxDU nashriyoti, 2021. <https://buxdu.uz/library/moslashuvchan-tizim>